

مجموعه مقالات و مصاحبه‌ها پیرامون

قصه و قصه‌گویی

به احترام قامت برافراشته درختان، خاک، آب و نسل های آینده؛
کاغذ این کتاب از منابع سازگار با محیط زیست تهیه شده است.

- سرشناسه : یزدی نژاد، مریم، ۱۳۵۷-، گردآورنده
- عنوان و نام پدیدآور : مجموعه مقالات و مصاحبه‌ها پیرامون قصه و قصه‌گویی / گردآورنده مریم یزدی نژاد ؛ ویراستار امیر دیوانی.
- مشخصات نشر : قزوین: شمع آوید، ۱۴۰۱.
- مشخصات ظاهری : ۳۱۸ص؛ ۱۴/۵×۲۱/۵س.م.
- شابک : 978-622-92772-1-8
- وضعیت فهرست نویسی : فیپا
- یادداشت : کتابنامه: ص. ۳۱۷-۳۱۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.
- موضوع : قصه‌گویی -- مقاله‌ها و خطابه‌ها
- Storytelling -- *Addresses, essays, lectures
- داستان‌نویسی -- مقاله‌ها و خطابه‌ها
- Adresses, essays, Lectures -- Fiction -- Authorship
- داستان‌نویسان ایرانی -- قرن ۱۴ -- مصاحبه‌ها
- Novelists, Iranian -- 20th century -- Interviews
- رده بندی کنگره : ۱۰۴۲LB
- رده بندی دیویی : ۳۷۲/۶۷۷
- شماره کتابشناسی ملی : ۸۹۹۲۰۲۳
- اطلاعات رکورد : فیپا
- کتابشناسی
- کد پیگیری : ۸۹۹۰۹۲۳

مجموعه مقالات و مصاحبه‌ها پیرامون

قصه و قصه‌گویی

گردآورنده:

مریم یزدی نژاد

ویراستار:

ا. امیر دیوانی

مجموعه مقالات و مصاحبه‌ها پیرامون قصه و قصه‌گویی

گردآورنده: مریم یزدی‌نژاد

ویراستار: ا. امیر دیوانی

طرح جلد: صنم پورکلباسی

چاپ اول: ۱۴۰۱

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۲۷۷۲-۱-۸

قیمت: ۱۲۵,۰۰۰ تومان

حروف چینی، صفحه‌آرایی: انتشارات شمع آوید

چاپ و صحافی: مهرگان

شمارگان: ۲۰۰ جلد

انتشارات شمع آوید

کد نشر: ۱۶۰۱۹

تلفن: ۰۹۱۲۱۸۲۷۵۲۵ - مدیرمسئول: محسن ساکتی

ایمیل: shameavid.pub@gmail.com

سایت سفارش خرید و تهیه نسخه الکترونیکی: <https://chaponashr.ir/shameavid>

فروشگاه فروش کتاب:

قزوین، میدان نخچیان، ضلع شرقی دانشگاه آزاد قزوین، شهر کتاب قزوین [bookcity](https://bookcity.ir) [insta](https://qazvin.insta): Qazvin

همه حقوق چاپ و نشر این کتاب برای انتشارات شمع آوید محفوظ است.

تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه از جمله فتوکپی، الکترونیکی، ضبط و

ذخیره در سیستم‌های بازیابی و پخش بدون دریافت مجوز قبلی و کتبی از ناشر ممنوع است.

این اثر تحت حمایت «قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ایران» قرار دارد.

فهرست

- ۷..... پیشگفتار ویراستار .....
- ۱۵..... قصه‌گویی برای کودکان را فراموش نکنید .....
- ۲۰..... مامان! برام قصه می‌خونی؟! .....
- ۲۶..... آثار فولکلور؛ منابع غنی قصه‌گویی .....
- ۲۸..... یکی بود، یکی نبود ... ..
- ۳۲..... جای خالی تخیل در داستان‌پردازی .....
- ۳۴..... همه قصه‌گوهای این سال‌ها .....
- ۳۷..... روی سُرخت چو انار .....
- ۴۴..... گنجشک لالا، مهتاب لالا .....
- ۴۹..... انتقال آرامش به بچه‌ها مهم‌ترین اولیت‌مان بود .....
- ۵۲..... تأثیر قصه‌ها بر انسان‌ها ابدی است .....
- ۵۷..... غصه‌دار قصه‌های کودکان هستم .....
- ۶۲..... زیر گنبد کبود، قصه‌گو تنها نشسته بود .....
- ۶۹..... همه پدر و مادرها می‌توانند قصه بگویند .....
- ۷۴..... خاطرات شیرین با قصه‌های کودکانه .....
- ۷۹..... با قصه‌درمانی به کودکان آموزش می‌دهیم .....
- ۸۴..... ضرورت تعامل قصه‌گویان ایرانی با جهان .....
- ۸۸..... یک درمان جانانه با قصه‌گویی .....
- ۹۶..... اهمیت قصه‌گویی .....

- ۱۰۰..... قصه‌گویی و تأثیرات تربیتی آن
- ۱۰۷..... آرامش نهفته در قصه‌ها
- ۱۱۱..... قصه‌های عامیانه منبع غنی ادبیات فولکلور
- ۱۱۶..... برای کودکان خود قصه بگوییم
- ۱۲۲..... شهرزاد، قصه بگو
- ۱۲۷..... شماری از مفاخر قصه‌گویی و داستان‌سرایی ایران
- ۱۳۴..... قصه‌گویی و انواع آن
- ۱۹۱..... معجزه «یکی بود، یکی نبود...»
- ۱۹۹..... سفر به دنیای خیالی
- ۲۰۴..... قصه درمانی و تأثیر آن بر کاهش اختلالات و مشکلات رفتاری کودکان
- ۲۱۲..... نقش قصه در بالندگی کودکان
- ۲۲۱..... قصه؛ میراث باارزش گذشتگان
- ۲۲۹..... صدای پای قصه‌گوی آشنا
- ۲۳۶..... قصه‌گویی برای کودکان
- ۲۴۰..... قصه‌ای بگو که بیدارم کند
- ۲۴۴..... از سندبادنامه تا منطق‌الطیر
- ۲۴۷..... بچه‌ها با شنیدن قصه، احساس آرامش و محبت می‌کنند
- ۲۵۶..... سلام کوچولو
- ۲۶۳..... قصه‌گویی-۱
- ۲۶۶..... قصه‌گویی، بهترین شیوه ارتباط کلامی با کودک است
- ۲۷۰..... کاربرد قصه‌گویی در درمان مشکلات رفتاری- عاطفی: پرخاشگری
- ۲۸۷..... به کودکان قصه بگوییم
- ۲۹۰..... موقع خواب برای کودک قصه بگویید
- ۲۹۲..... قصه درمانی و اختلال‌های روان‌شناختی کودکان

پیشگفتار ویراستار

اشاراتی چند به قصه‌پردازی و افسانه‌سرایی

تدوین و نگارش: ا. امیر دیوانی

توصیف و سابقه قصه‌گویی

قصه‌گویی کهن‌ترین نوع ادبیات به شمار می‌آید. در دوران دیرین، تاریخ، سنن، مذهب، آداب، دلاوری‌ها و در حقیقت غرور قومی و نژادی توسط قصه‌گویان از نسلی به دیگر نسل انتقال می‌یافت. قصه‌گو از روزگار سپری شده، سرگذشت قهرمانان و از فرازها و فرودها حکایت‌ها داشت. از خدایان و اهریمنان، از نیروهای فراسوی طبیعت و جادویی سخن می‌گفت. قصه‌گو، در بافت این سان جوامع نخستین، پیوسته فردی در کانون توجه بوده است.

در عهد باستان، قصه‌پرداز نه صرفاً به تعلیم آداب و قواعد فرهنگ جامعه خویشتن می‌پرداخت که مردمان را سرگرم نیز می‌کرد. با افسانه‌هایش چنان تور مسحورکننده‌ای می‌بافت که همچنان هم چنانچه از آن‌ها جهت سرگرمی به کار رود، قادر است قوه تخیل شنونده را در دام خود بیفکند. چنین قصه‌هایی که

قصه‌های پرشماری را بنیاد نهاده بود، آن زمان که به‌صورت شفاهی جریان داشت، دایم متغیر بود. هر قصه‌گو تغییراتی در آن به کار می‌بست، در ساختش اثری از خویشتن برجای می‌نهاد و هنگام برداشت از منابع دیگر نیز توقع این‌گونه دگرگونی‌ها را داشت.

با گذشت زمان قصه و قصه‌گوها تدریجاً به‌نوعی منش ملی راه یافتند. شمار زیادی از قصه‌های قومی دیرین یا داستان‌هایی که از هر حیث گفتنی بوده است، توسط شرکت‌های تولید فیلم و صفحه به یاری هنرمندان حرفه‌ای و با استفاده از یک ارکستر کامل و همراهی کارای کارشناسان ضبط شده است. پیامد این کنش غالباً بسی بارز و حاصلش برنامه‌هایی است که ارزش دیدن یا شنیدن دارند. ولی اشکال اینجاست که این برنامه‌ها تنها گونه‌ای برنامه تولیدی بوده و جای‌گزین حقیقی قصه‌ها محسوب نمی‌گردد. در آن‌ها جوهر و نکات عمده قصه‌گویی یعنی پیوندی که در زمان و مکانی مشخص بین قصه‌ها و شنوندگانش ایجاد می‌شود، از کف می‌رود.

قصه‌گویی مطلوب که بر پایه ارتباطی بین قصه‌گو و مخاطبش جریان داشته باشد، تجربه‌ای ارزنده سازنده و فردی شمرده می‌شود که لحظه‌ای جلوه می‌کند، تابان می‌گردد و آن‌گاه از بین می‌رود. تجربه‌ای است که هیچ‌گاه نمی‌تواند و نباید دقیقاً همچون تجارب پیشین باشد. زمان قصه‌گویی، زمان آفرینشی دوسویه است. قصه‌گو و شنونده متفقاً دست به آفرینش جهانی می‌زنند که بر مبنای واژه‌ها و قوه تخیل به وجود آید و باز چاشنی جادویی‌اش را حفظ کند. در دنیای پیشرفته امروزین هنر قدیمی قصه‌گو جایگاه ارزشمندی داراست. جای ویژه‌ای که نمی‌شود آن را با بدل پذیرفتنی، و لو هم که صیقل یافته و موردپسند باشد، پر کرد.^۱

۱. دیوبی، جیمز، «قصه‌گویی و نمایش خلاق»، ترجمه‌ی ثریا قزل‌اباغ، تهران، مرکز نشر دانشگاهی،

اهمیت قصه‌گویی

تمام انسان‌ها از شنیدن قصه و داستان غرق لذت می‌شوند. به‌راستی شنیده‌های فراوانی به‌منظور قصه‌هایی هست: قصه‌گویی از راه موسیقی؛ اجرای نمایش؛ تماشا (تئاتر) عروسکی؛ نقالی یا روایت مستقیم داستان، برای جمعی از مخاطبان مطمح نظر است.

آیا یارای آن را دارید زمانی را به‌خاطر آورید که بزرگ‌ترها برایتان قصه می‌گفتند؟ آن روزها چند سال داشتید؟ آن داستان‌ها را کجا می‌شنیدید؟ در دامن مادرتان، از زبان مادر بزرگتان؟ یا از دوستانتان؟ احتمالاً در بستری گرم‌ونرم، کنار مادرتان دراز می‌کشیدید؛ قبل از خواب به افسانه‌های شیرین وی گوش می‌سپردید و پیش از تمام شدن قصه، پلک‌هایتان سنگین می‌شد و می‌خوابیدید. البته ممکن است تنها روزهای تعطیل این فرصت برای بزرگ‌ترها فراهم می‌شد تا برایتان قصه بگویند.

گرچه شنیدن داستان، تجربه‌ای بی‌بدیل است و قصه‌گویی ابزار پر اهمیتی در پرورش خردسالان به‌حساب می‌آید، لیکن امروزه شمار بس زیادی از فرزندانمان از این موهبت بی‌بهره مانده‌اند. از طریق قصه‌گویی می‌شود احساسات مختلف را در کودکان پرورش داد و فارغ از سبک‌های خشک و اجباری، ارزش‌های اخلاقی را در آن‌ها آماده ساخت. قصه و داستان، غذای روح کودک است که هرگاه در سنین پایین بدو نرسد، دچار ضرر هنگفتی خواهد شد که به‌هیچ‌عنوان جبران‌پذیر نخواهد شد و حتی امکان دارد زندگی عاطفی آینده‌اش را تحت‌تأثیر قرار دهد.

لکن از چهره‌رو امروزه بازار قصه‌گویی برای کودکان بی‌رونق است؟ جواب صادقانه این است که قصه‌گویی عملی زمان‌بر و پرهزینه است. بزرگ‌ترها بیشتر اوقات شبانه‌روزشان را کار می‌کنند چرا که ناچارند پول به دست آورند. ولی اینجا نقطه‌ای است که باید مکث کنیم و میان آن چه برای فرزندانمان سودمند و ضروری است و آن چه زندگی مادی اقتضا می‌کند، تعادل برقرار نماییم.

یک خصوصیت مخصوص قصه‌گویی این است که دستانتان آزاد است و می‌توانید حرکات گونه‌گونی را با آن‌ها نمایش دهید. لیکن موضوع مهم‌تر این است که با فرزندتان تماس چشمی دارید، می‌توانید به احساساتش پی ببرید، برحسب آن واکنش نشان دهید و در صورت لزوم، قصه‌گویی را قطع کنید، مشکل‌گشای فرزندتان باشید و مجدداً به کارتان بپردازید.

بدون تردید خواندن قصه از روی کتاب نیز گزینه مناسبی است، ولی در مرتبه بعدی قرار دارد، چون چشمتان خطوط کتاب را دنبال می‌کند و ارتباط نزدیک شما با فرزندتان کاهش می‌یابد. از این گذشته، نمی‌توانید با حرکات دست و بدن، اجرای نمایش‌گونه داشته باشید. باین‌حال، خواندن کتاب به مراتب بهتر از این است که کودک را در اتاق تنها بگذاریم تا خود به نوار قصه گوش دهد و ما دنبال کارمان باشیم، چون در این صورت، هیچ ارتباطی با کودک برقرار نمی‌شود. مضافاً بر اینکه، قصه‌گویی نوار، صدایی محض و تقریباً عاری از احساس دارد. کودک نمی‌تواند حرفش را قطع کند و پرسش‌هایش را مطرح سازد. در حقیقت بدون رابطه انسانی، ذهن کودک به این سو و آن سو می‌رود. شاید تنها موردی که گوش دادن به نوار را توجیه کند، موقع مسافرت در خودرو باشد، لکن آیا به‌راستی ضروری است که کودکان تمام مدت مشغول باشند؟ هرگاه چنین است به چه علت سرگرمی آنان بازی فکری درباره مسیری که به‌طرف مقصد طی می‌کنند، نباشد؟

از این‌ها بگذریم، تلویزیون نیز عامل دیگری است که کودک را از ارتباط جسمانی انسان‌ها دور می‌کند. یک برنامه تلویزیونی هر اندازه نیز مطلوب باشد، در نهایت به وسیله افرادی اجرا می‌شود که برای کودک بیگانه‌اند و غالباً با تصاویر کوتاه و پراکنده توأم است. شخصیت‌هایی که در این برنامه‌ها به نمایش درمی‌آیند اغلب حرکات محدود قالبی و تصنعی دارند و بیشتر اوقات در کودکانی که زیاد پای تلویزیون می‌نشینند مشاهده شود، لکن نکته قابل توجه در این شیوه، این است که کودک نقش منفعل و تأثیرپذیر دارد که طبیعی نیست و همچنین آثاری

منفی بر قوه تخیل وی دارد.^۱

افلاطون در کتاب جمهوری (۴۰۰ ق.م.) می‌نویسد: «با گفتن داستان‌هایی برای کودکان آغاز می‌کنیم که هرچند به کلی عاری از حقیقت نیستند، اما در اصل موهوم و ساختگی‌اند. این داستان‌ها هنگامی برایشان حکایت می‌شوند که سنشان اقتضای آموختن ارزش‌های پهلوانی را نمی‌کند ... آغاز، بهترین بخش هر کاری است؛ به‌خصوص در ارتباط با موجودی خردسال و حساس. چه این زمان دورانی است که شخصیت در خلال آن شکل می‌گیرد و تأثیر دلخواه به‌آسانی نهاده می‌شود.»

اسماعیل آذر، استاد ادبیات فارسی در اهمیت قصه می‌گوید: «قصه، امروز ما را گره می‌زند به آن دنیای آرامی که داشتیم و الان به‌هم‌خورده است. این به‌هم‌خوردگی آرامشمان، سوغات تجددگرایی (مدرنیسم) است. ما در تمام ادوار قصه‌گو داشتیم تا این که از دوران صفوی قصه‌گفتن یک سِمَت (پست) و منصب شد که صاحب آن شخصیتی بود به نام نقیب‌الممالک و بعد نقیب بودن و این منصب موروثی شد؛ یعنی نقابت از پدر به پسر می‌رسید و دور می‌زد تا این که در زمان ناصرالدین‌شاه در بلند بین خوابید، اتاق او سه ضلع داشت؛ یک ضلعش به‌نوبت‌بان منتهی می‌شد، یک ضلعش به خانه و حرمش و یک ضلعش به قصه‌گویان. ناصرالدین‌شاه دختری داشت موسوم به فخرالدوله که اهل علم و دانش بود. وقتی نقیب‌الممالک قصه می‌گفت، او می‌نشست و این قصه‌ها را می‌نوشت. قصه‌هایی مثل «حسین کرد شبستری» و «قصه حوض بلور» محصول ذهن پر پیچ‌وتاب نقیب‌الممالک است.»^۲

آموزش قصه‌گویی و پیشینه آن در ایران

در کشور ما مؤسسه رسمی برای آموزش قصه‌گویی وجود ندارد، اما تلاش‌هایی

۱. لاک، بیتریس، «راه و رسم قصه‌گویی برای خردسالان»، ترجمه‌ی اکرم کرمی، صص. ۹-۷

۲. روزنامه‌ی جام جم، ص. ۸، ت. ۲۰-۵-۱۴۰۱، ش. ۶۲۸۰

برای آموزش قصه‌گویی در نهادهایی مانند کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و شورای کتاب کودک انجام شده است. در آموزش عالی هم‌رشته قصه‌گویی وجود ندارد. تنها در چند رشته تحصیلی آموزش عالی، واحدهای درسی به این نام آمده است؛ در برنامه دوره «مربی کودک» و بخش‌هایی از درس ادبیات کودکان و نوجوانان، دوره‌های کاردانی ترتیب معلم و شاید گرایش‌های علوم تربیتی در هنرستان ادبیات داستانی نیز دو واحد درسی، تحت عنوان قصه‌گویی وجود دارد.

گفتنی است که در برخی منابع تاریخ اشاره‌هایی به آموزش قصه‌گویی شده است. در دربار بسیاری از حاکمان، قصه‌گویی آموزش می‌دیدند تا در محافل رسمی به قصه‌گویی پردازند.

«یان ریپکا» نویسنده کتاب تاریخ ادبیات ایران به نقل از پژوهنده‌ای به نام «پیچک» آورده است: «مدارس قصه‌گویی زمانی در ایران وجود داشته است اما اینک جز شمار اندکی به جا نمانده است. نقالان حرفه‌ای ایرانی از کتابچه‌های آماده شبیه کتابچه‌های نقالان چینی استفاده می‌کنند.»

یکی از صورت‌های قصه‌گویی، نقالی است. نقال را افسانه‌گو و سحرگوی گفته‌اند. نقال در قهوه‌خانه‌ها، کوی و برزن برای مردم داستان نقل می‌کرده است. «سرجان ملکم» در کتاب تاریخ ایران، هنگامی که به توصیف تفریحات مردم ایران می‌پردازد، می‌نویسد:

«ایرانیان اسباب تماشا بسیار دارند. لکن به‌نوعی که تقلید - تماشاخانه (تئاتر) - در فرنگستان رسم است، ندارند. مگر قصه‌خوانان ایشان که در حین تقدیر حکایات - نقالی - به اقتضای شرایط و حالات، وضع خود را دگرگون جلوه دهند؛ به‌طوری که حالت غضب و حلم و عشق، سرور و غم و... همه در شخص واحد نقال دیده می‌شود. حرفه قصه‌خوانی در ایران، باعث شهرت و مایه منفعت ممتاز است. همیشه در حضور است و همچنین در سفرها ملترزم رکاب ...»

نکته جالب‌توجه این که در اخبار و اسناد به‌دست‌آمده در مورد سابقه

قصه‌گویی، اشاره‌های کم‌تری به مخاطبان قصه‌گو شده است. از آن جا که قصه‌گویان در معابر و مکان‌های عمومی به قصه‌گویی مشغول می‌شده‌اند، روشن است که عموم مردم از کوچک و بزرگ، از آن استفاده می‌کرده‌اند.

البته در برخی متون، دلایلی هست که نشان می‌دهد نوعی قصه‌گویی خاص برای کودکان هم وجود داشته است. عبارت «افسانهٔ اطفال» شاید دلالتی بر این مفهوم باشد.

در مقدمهٔ شاهنامهٔ ابو منصور آمده است:

«این نامه (داستان کللیه‌ودمنه) به دست مردمان اندر افتاد و هرکسی دست بدو اندر زدند و رودکی را فرمود تا به نظم آورد. کللیه‌ودمنه اندر زبان خرد و بزرگ افتاد.»

کسایی مروزی هم گفته است: «گذشتیم و گذشتیم و بودنی شدیم و شد سخن ما، فسانهٔ اطفال.» که گویای آن است که نوعی افسانه و قصه بوده که به طور خاص برای اطفال و کودکان خوانده می‌شده است.

ابن مقفع، مترجم کتاب کللیه‌ودمنه در مقدمهٔ کتاب نوشته است:

«خوانندهٔ این کتاب بداند که این نامه بر چهار مقصود منقسم می‌شود: اول این که تألیف کتاب به زبان حیوانات برای این است که جوانان، خردسالان و کسانی که مایل به هزل و مزاح باشند، به قرائت آن توجه کنند و ...»

تلاش‌هایی پیرامون «افسانه‌پردازی» در نهاد کتابخانه‌های عمومی

استان قزوین

به‌قرار اطلاع از معاونت محترم نهاد یاد شده در برخی کتابخانه‌های عمومی شهرستان قزوین محفل «قصه‌گویی» به طور مستمر یا پراکنده دایر است که از آن جمله کلاس افسانه‌سرایی و معرفی آثار مربوطه روزهای دوشنبه هر هفته از ساعت ۱۶-۱۸ در کتابخانهٔ علامهٔ رفیعی برای خردسالان ۱۱-۵ ساله به مربیگری و قصه‌خوانی سرکار خانم مرضیه حجام زاده؛ کتابدار کوشندهٔ این کتابخانه

تشکیل می‌شود. وانگهی بنا به گفته‌ی وی این برنامه روزهای سه‌شنبه نیز از طریق فضای مجازی جهت اطفالی در مقاطع سنی یاد شده اجرا می‌شود و مورد استقبال قرار می‌گیرد!

خوانندگان گران‌مایه:

نگارنده امیدوار است مجموعه‌ی پیش‌رو که برآیند آراء و نظرات کارشناسان زبده و فرهیخته‌ی «قصه و افسانه‌گویی» است، مورد عنایت و مفید فایده بوده و در این قلمرو رهنمودی ارزنده برایتان شمرده شود.

۱۴۰۱/۵/۲۳

قصه‌گویی برای کودکان را فراموش نکنید^۱

متخصصان روان‌شناسی، قصه گفتن را برای تکامل مغز نوزادان و کودکان لازم می‌دانند و می‌گویند: با قصه‌گویی، علاوه بر شناساندن صدای والدین، صحبت کردن برای کودک راحت می‌شود و کلمات را صحیح و کامل ادا می‌کند. دکتر «نرگس کچوئی» روان‌شناس گفت: والدین بر این باورند که نوزاد هیچ‌چیز را متوجه نمی‌شود و لازم نیست با او حرف بزنند، این در حالی است که مغز نوزاد آماده برای پذیرش و یادگیری است و دوست دارد صدای والدین خود را بشنود و با محیط آشنا شود.

وی گفت: والدین حتماً باید نام اشیا، غذا، اسباب‌بازی یا هر چیز دیگری را که به نوزاد می‌دهند برای او بگویند و زمانی که کودک سعی می‌کند به هر لفظی کلمه را ادا کند، صحبت کردن او را قطع نکنند و اجازه دهند آن‌گونه که راحت است آن را تلفظ کند.

وی با اشاره به این که نوزادان به صدای افراد مؤنث بهترین پاسخ را می‌دهند، افزود: مطالعات نشان داده است که صحبت با زبان کودک، باعث تأخیر در گفتار نمی‌شود. از این رو سعی کنید در صحبت با کودک ترکیبی از لغات بزرگسالان را با صدای بچه‌گانه مورد استفاده قرار دهید. کچوئی گفت: در واقع با این عمل بسترسازی مناسبی را برای کودک در ادای صحیح کلمات فراهم کرده‌ایم.

دکتر «محمود رسالتی» روان‌شناس نیز با اشاره به این که از چهارماهگی به

---

۱. «قصه‌گویی برای کودکان را فراموش نکنید»، (ترجمه)، ش. ۲۵۰۴۸، «ضمیمه‌ی اجتماعی، روزنامه‌ی

بعد پنج حس نوزاد از تعامل و واکنش بیشتری برخوردار می‌شود، گفت: بینایی کودکان بعد از چهارماهگی در حال افزایش است به طوری که توانایی پیگیری اجسام متحرک را از خود نشان می‌دهد.

وی افزود: والدین باید بعد از چند ماه فضای اتاق کودک را تغییر دهند و او را با دیگر فضاهای بیرون از خانه و دیگر افراد خانواده آشنا کنند. وی اضافه کرد: کودکان، علاقه‌مند به دیدن عکس‌هایی با رنگ‌های شاد و پیچیده هستند، بنابراین باید برای آنها کتاب‌های داستانی تهیه شود که رنگی و دارای تصویرهای بزرگ باشد؛ زیرا این عمل باعث افزایش آشنایی و عکس‌العمل کودک می‌شود.

رسالتی با اشاره به این که حس شنوایی کودک نسبت به تکلم او حساس‌تر است، گفت: کودک دوست دارد صداهای مختلف را بشنود و در مقابل آنها بسته به علاقه، عکس‌العمل نشان دهد، به طوری که حتی آنها را تقلید می‌کند و منتظر تشویق والدین می‌ماند.

رسالتی گفت: والدین باید حس چشایی فرزندانشان خود را تحریک کنند و بشناسند، زیرا برخی از کودکان نسبت به یک سری از غذاها و طعم‌ها آلرژی دارند که این خود باعث بیماری و بی‌قراری کودکان می‌شود.

وی افزود: درباره حس لامسه کودکان باید اجازه داد آنها همه چیز را در خصوص زبری، نرمی گرما و سرما احساس کنند تا بتوانند در مقابل آنها عکس‌العمل نشان بدهند.

وی اضافه کرد: اولین پله برای بیدار و فعال کردن این حس در نوزادان نوازش و در آغوش گرفتن آنها است، زیرا با این عمل به او این احساس منتقل می‌شود که او را دوست دارند و جایش امن است.

قصه و تأثیر آن در تربیت کودکان

در کشور ما به‌رغم وجود گنجینه‌های علم و معرفت و داستان‌ها و افسانه‌های زیبا و آموزنده، اولیاومربیان بیشترین وقت خود را به مسائل آموزشی کودکان

اختصاص می‌دهند و دانش‌آموزان نیز در خانه و مدرسه بیشتر اوقات خود را صرف یادگیری‌های غیرفعال کرده، از سختی و خشکی دروس و اضطراب امتحان و نمره رنج می‌برند. بدین ترتیب بیشتر اولیا و مربیان از هدف اصلی تعلیم و تربیت که پرورش انسان‌های خلاق، مبتکر و کارآمد است، باز می‌مانند. هدف از ذکر این مطالب آشنایی شما با روش‌های قصه‌خوانی و قصه‌گویی برای کودکان دبستانی است که نقش بسزایی در رشد و شکوفایی خلاقیت در کودکان دارد.

ادبیات کودکان چیست؟

ادبیات کودکان شامل قصه، شعر، نمایش، افسانه و داستان است. ادبیات کودکان عبارت است از تلاشی هنرمندانه در قالب کلام، برای هدایت کودک به سوی رشد، با زبان و شیوه‌ای مناسب و در خور فهم او. به بیانی دیگر، ادبیات عبارت است از چگونگی تعبیر و بیان احساسات، عواطف و افکار به وسیله کلمات در اشکال و صورت‌های گوناگون.

ادبیات، کودک را در همه اوقات زندگی پرورش می‌دهد و باعث مسرت خاطر، وسعت تخیل و قوت تصور او می‌شود و نیروی ابتکار و ابداع به او می‌بخشد. داستان‌ها و اشعاری که کودکان می‌خوانند و می‌شنوند اثری عمیق در فکر و روحیه آنان می‌گذارد و آنها را برای رویارویی با مسائل رشد و معاشرت با دیگران آماده و در درک و فهم مشکلات زندگی آنان را یاری می‌کند. ادبیات کودک، به‌ویژه در زمینه‌های زبان‌آموزی و آموختن کلمات تازه به کودکان، نقش قاطعی دارد.

هدف‌های برنامه ادبیات کودکان در آموزش و پرورش دوره ابتدایی عبارت‌اند از:

۱. کمک به پرورش قدرت بیان و عواطف و افکار کودکان.
۲. تقویت و پرورش نیروی تخیل در کودکان.
۳. تحریک قوه ابتکار و ابداع در کودکان.

۴. ایجاد عشق و علاقه به ادبیات در کودکان.
۵. در تعریف ادبیات کودکان می‌توان گفت: مجموعه نوشته‌ها، سروده‌ها و گفتارهایی است که از طرف بزرگسالان جامعه برای استفاده خردسالان فراهم می‌شود، یا خردسالان خود خالق آن هستند.
۶. رشد اعتمادبه‌نفس کودک و علاقه‌مند ساختن او به آزادی و عدالت اجتماعی.
۷. برآورده کردن نیازهای عاطفی کودک و آماده‌کردن او برای دریافت پیام‌های اخلاقی و انسانی و شهروندی خوب بودن.

تأثیر قصه در کودکان

داستان و قصه نقش بسیار مهمی در تکوین شخصیت کودک دارد. از طریق قصه‌ها و داستان‌های خوب، کودک به بسیاری از ارزش‌های اخلاقی پی می‌برد. پایداری، شجاعت، نوع‌دوستی، امیدواری، آزادگی، جوانمردی، طرفداری از حق و حقیقت و استقامت در مقابل زور و ستم ارزش‌هایی هستند که هسته مرکزی بسیاری از قصه‌ها و داستان‌ها را تشکیل می‌دهند.

پرورش حس زیبایی‌شناسی در کودک، متوجه ساختن کودک به دنیایی که اطرافش را فراگرفته، پرورش عادات مفید در کودک، تشویق حس استقلال‌طلبی و خلاقیت کودک هدف‌های اصلی طرح قصه‌های خوب برای کودکان است.

انتخاب قصه‌های مناسب

مسئله انتخاب کردن قصه، باتوجه‌به انبوه ساختارهایی که در اختیار قصه‌گوست، به‌ویژه برای قصه‌گوهای تازه‌کار و مبتدی، مشکلی اساسی است. حتی بهترین و برجسته‌ترین قصه‌گوهای حرفه‌ای هم قادر به گفتن هر داستانی نیستند. قصه‌گو، قهرمانان خود را از قصه‌هایی می‌سازد که با شخصیت خاص و سبک او متناسب باشند. قصه‌گوی تازه‌کار، ابتدا باید سعی کند که ویژگی‌های شخصیت و سبک گویش خود را ارزیابی کند. سپس از خودش بپرسد: چه نوع داستان‌هایی را می‌توانیم مؤثر و خوب بیان کنم؟ چگونه می‌توانم شخصیت خود

را قصه هماهنگ تا هر دو بتوانیم با شنونده ارتباط برقرار کنیم؟ پس از آن که قصه‌گو کار انتخاب کردن را تمام کرد، وارد مرحله آماده‌کردن داستان برای گفتن می‌شود که از مهم‌ترین گام‌هایی است که در جهت به‌کارگرفتن فن قصه‌گویی برداشته می‌شود. قصه‌گو باید به‌خاطر داشته باشد که کار او ازبرکردن یا از رو خواندن نیست، بلکه کار او قصه گفتن است که مانند تجربه‌ای منحصربه‌فرد باقی می‌ماند.

ازبرکردن قصه اغلب نخستین مانعی است که راه سیر طبیعی و خودانگیخته یک قصه‌گویی موفق را سد می‌کند. قاعده درست این است که هرگز نباید داستانی را برای «گفتن» به‌خاطر سپرد، بلکه باتوجه‌به ساختار قصه، به‌خاطر سپردن طرح آن کافی است. انتخاب و آماده‌کردن داستان، نخستین گام‌ها در راه پیشبرد هنر قصه‌گویی است و هنر قصه‌گویی بر آنها استوار می‌شود. قصه‌گوهای مبتدی و تازه‌کار به‌زودی متوجه می‌شوند زمانی را که برای رسیدن به این مرحله از رشد سپری کرده‌اند، سرمایه‌گذاری مفیدی بوده است.

آماده‌کردن ذهن و بیان، در ارائه موفقیت‌آمیز یک قصه مهم‌ترین مُتغیّر به‌شمار می‌آید. بدون این انتخاب و آماده‌کردن بسیار دقیق، قصه‌گو نباید انتظار به‌دست‌آوردن یک تجربه موفق را داشته باشد.

چگونه فرزندانمان را با «یار مهربان» آشنا کنیم؟

مامان! برام قصه می‌خونی؟!^۱

مهم‌ترین نقش افراد در زندگی پس از تأهل، در کنار مسئولیت‌پذیری نسبت به تعهدات زناشویی‌شان، نقشی است که در تربیت و پیشرفت فرزندان ایفا خواهند کرد. به‌عنوان پدر یا مادر از شما انتظار می‌رود نقش‌های متعددی در زندگی کودک خود ایفا کنید. یکی از مهم‌ترین این نقش‌ها، ایجاد محیط پرمهر برای فرزندان است. نقش دیگر، نظارت منظم بر رشد سالم او و فراهم‌آوردن امکانات و نیازهای او در این زمینه است و نیز آن که به کودک خود کمک کنید تصویر خوبی از خود داشته باشد.

کودک از بدو تولد شروع به جذب اطلاعات می‌کند و قسمت زیادی از این اطلاعات را از والدین می‌گیرد.

بنابراین مسئولیت کامل یادگیری اولیه کودک بر عهده والدین است و نقش آنها به‌عنوان معلم بسیار حائز اهمیت است. همچنان که کودک شما رشد می‌کند، پیشرفت او توقف‌ناپذیر است و با سرعتی که ویژه خود اوست - و در همه کودکان یکسان نیست - انجام می‌گیرد. ولی شما می‌توانید آن را تشویق و تحریک نمایید. آنچه شما نمی‌توانید تغییر دهید، ترتیب مراحل رشد اوست. پس باید علاوه بر آن که در پی فراهم‌آوردن امکانات و وسایل لازم برای رشد و پیشرفت او باشید، دقت

---

۱. عرب، نسیم (ترجمه)؛ «چگونه فرزندانمان را با یار مهربان آشنا کنیم؟»، «روزنامه‌ی جام جم»، ص.

کنید که این امکانات متناسب با سن او و در زمان معینی از رشدش فراهم گردد تا روال طبیعی حرکت در این مسیر مخدوش نشود.

یکی از مؤثرترین روش‌ها برای غنی‌سازی محیط کودک و کمک به رشد مناسب او علاقه‌مند کردن کودک به مطالعه و کتاب‌خوانی است. عادت به مطالعه باید از کودکی آغاز شود. چنانچه کودکان هنوز یک‌ساله نشده، خواندن کتاب را در وقت معین شروع کنید. البته بهتر است کتاب تصویردار باشد، کودکان کتاب‌خوان به محیط پیرامون خود تسلط بیشتری دارند. اگر خودتان از مطالعه لذت می‌برید آن را به طور آشکار نشان دهید و درباره آن صحبت کنید، کودک شما نیز همین کار را خواهد کرد. کلمات برای کارکرد مغز ما نقش حیاتی دارند، بنابراین مطالعه بسیار مهم است. بین تعداد کتاب‌های موجود در منزل و میزان مطالعه کودک شما ضمن رشد و در بزرگسالی، ارتباط وجود دارد.

کتاب‌ها یکی از بزرگ‌ترین لذات زندگی هستند و برای آموختن کلماتی که کودک شما به‌وسیله آنها بتواند احساسات، نظرات و افکار خود را بیان کند، اهمیت حیاتی دارند. به‌علاوه کتاب‌ها با توصیف روابط، ترسیم موقعیت‌ها و معرفی شخصیت‌ها، جهانی را که کودک در آن زندگی می‌کند برای او تبیین می‌کنند. کتاب‌ها محرک بازی‌های تخیلی هستند، معرف افکار و عقاید مختلف‌اند و انسان را سرگرم می‌کنند.

کودکان همیشه از والدین خود تقلید می‌کنند؛ بنابراین اگر شما کتاب بخوانید کودکان هم می‌خوانند. البته بهتر است در آغاز همراه با هم مطالعه کنید. اولین آشنایی کودکان با کتاب قبل از یک‌سالگی، معمولاً ۹ یا ۱۰ ماهگی، امکان‌پذیر است. اگر کودک علاقه خاصی نشان ندهد، این کار را فقط چند دقیقه انجام دهید؛ ولی روزی چند بار به‌اتفاق مطالعه کنید. این استمرار و تکرار در علاقه‌مند کردن کودک به مطالعه بسیار مؤثر خواهد بود.

اگر واقعاً می‌خواهید اشتیاق به مطالعه را در کودک خود ایجاد کنید، کاری کنید که مطالعه از نظر او تجربه‌ای موفق و لذت‌بخش باشد. سعی کنید هر روز

یا لااقل هفته‌ای چند بار برای کودکان کتاب بخوانید و خود را به انجام این کار در ساعاتی خاص عادت دهید.

چند راهکار

کتاب‌های گوناگون از نظر شکل ظاهر برای او انتخاب کنید، نظیر تاشدنی‌ها یا کتاب‌هایی که از بالا و پایین باز می‌شوند یا کتاب‌هایی با اشکال برجسته و... . کتاب‌ها یا داستان‌هایی که درباره یک کودک یا حیوانات آشناست برای کودک نیز جذاب است.

کتاب‌هایی را انتخاب کنید که با سطح علایق کودک شما تناسب داشته و ظاهر زیبا و تصاویر جذابی داشته باشند. کودکان به تصاویر افراد، اماکن و وقایعی که با آنها آشنایی دارند، علاقه‌مندند. آنها تصاویر حیوانات را نیز دوست دارند. افسانه‌های پریان برای کودکان جذابیت خاصی دارد. بر اساس فرضیه‌های موجود، این افسانه‌ها ابزار مفیدی برای آشنایی بی‌دردسر کودکان با جهان و تشخیص بین واقعیت و خیال هستند. افسانه‌های پریان مشوق افکار انتزاعی و تفکر خلاق در کودکان هستند.

اولین کتاب‌های کودک باید کوتاه و فقط دارای چند صفحه باشند، زیرا وسعت توجه کودکان خردسال کوتاه است. همچنین باید حاوی تصاویر بزرگی با جزئیات اندک باشند. بسیاری از کودکان کتاب‌هایی را که تصاویر بزرگ دارند ولی نوشته ندارند، دوست دارند.

به کودکان بیاموزید از کتاب‌ها مواظبت کند، آنها را تمیز و مرتب نگه دارد و داخل آنها خط نکشد. اما هیچ‌گاه در صورت پاره کردن کتاب، او را سرزنش نکنید. کتاب را دوباره بچسبانید و از خط‌خطی کردن کتاب عصبانی نشوید. در ۱۸ ماهگی او میل به خط‌خطی کردن دارد. کاغذ و مداد رنگی در اختیارش بگذارید. کودکان کتاب‌هایی را دوست دارند که ریتم داشته باشد. برای خواندن این کتاب‌ها، خودتان قبلاً کتاب را بخوانید.

کتاب‌هایی انتخاب کنید که واژگان آنها برای کودک قابل‌فهم باشد. ممکن

است کتابی چون با حروف درشت چاپ شده است آسان به نظر برسد، ولی حاوی لغات دشواری باشد؛ بنابراین ابتدا کتاب را به طور کامل مطالعه کنید تا مطمئن شوید لغات آن برای کودکان قابل فهم است. برای کودکان کمی بزرگ‌تر که توضیحات شما را بهتر درک می‌کنند، کلمات دشوار را حذف نکنید؛ بلکه در مورد آن صحبت کنید.

بچه‌های سه، چهارساله، کتاب‌هایی را دوست دارند که شخصیت اصلی، مشکلش را خودش حل کند.

کتاب را وارد مسائل زندگی‌اش کنید. اگر به گربه علاقه دارد برای مثال برای او کتاب گربه‌ها را بخوانید و ... .

کودکان بنا به دلایلی تکرار را دوست دارند. اگر کودکان درخواست کرد، کتاب را مجدداً بخوانید. یک کتاب محبوب را می‌توان بارها و بارها خواند. بهترین راه برای سنجش میزان علاقه کودکان به یک موضوع این است که او چه مقدار راجع به آن صحبت می‌کند و چند بار خودبه‌خود به سراغ کتاب موردعلاقه‌اش می‌رود.

هر زمانی که کودک شما نشان داد؛ برای مطالعه آمادگی دارد، کتاب‌های آشنای موردعلاقه او را که قابل «خواندن» هستند برایش بیاورید، هرچند متن آن را حفظ کرده باشد. در سنین بالاتر، کودک شما این کلمات آشنا را در سایر کتاب‌ها می‌بیند و می‌تواند آنها را واقعاً بخواند.

● اگر در جوی آرام و راحت برای کودک خوب کتاب بخوانید، او لذت بیشتری خواهد برد. هم‌زمان با خواندن، انگشت خود را زیر کلمات حرکت دهید، ولی کودک را مجبور نکنید به کلمات نگاه کند یا انگشت شما را دنبال کند.

● کودک خود را تشویق کنید به چیزهایی که در تصاویر هستند، توجه کند و اتفاقات بعدی را حدس بزند و با انجام این کارها او را تحسین کنید. گاهی از او بخواهید قصه شنیده را تمام کند. مهم این نیست که گونه، مهم بیان لغات است.

● از نیروی خلاق خودتان استفاده کنید و شرایط قبل یا بعد از کتاب را تکرار کنید.

مثلاً زمانی که دارد بیسکویت می‌خورد، قصه موشی که تمام بیسکویت‌هایش را خورد یا بعد از قصه کلاهی که باد آن را برد، ساختن یک کلاه با روزنامه‌های باطله و... را به او بیاموزید و بدین ترتیب بار آموزشی قصه را افزایش دهید.

● کتاب‌های تصویری که بدون نوشته است برای او تهیه کنید. به او کمک کنید تا قصه نقاشی را تعریف کند. آن را بنویسید و برایش بخوانید. این کار قوه خلاقیت بچه را افزایش می‌دهد.

● فهرست مناسبی از کتاب‌های گروه سنی کودکان فراهم کنید و برای خرید کتاب قبل از سایر خریدهایتان دقت به خرج بدهید و وقت صرف کنید.

● دفترچه‌ای تهیه کنید و فهرست کتاب‌هایی را که برای فرزندتان خوانده‌اید در آن بنویسید. کتاب‌های جدیدی برای کودک خود تهیه کنید که داستان را با تکرار زیاد بیان می‌کنند و هر یک از لغات چندین بار در آنها به چشم می‌خورد.

● ارزش‌ها و پیام‌های اخلاقی نباید به صورت دستوری یا مستقیم باشد. کتاب‌هایی ایده‌آل هستند که مضمون آنها به صورتی غیرمستقیم یا در قالب اتفاقاتی که برای شخصیت اصلی داستان می‌افتد، به بیان پیام اخلاقی یا تربیتی خود بپردازند.

● هرگز از کودک نپرسید که کتاب چه پیامی داشت، اما می‌توانید بپرسید که «خوب بعد از آن چه شد؟ چرا و چگونه و...؟»

● کتاب را قبل از خواندن برای کودکان، چند بار بخوانید. حین خواندن روی کلمه‌ها مکث کنید و آن را با احساس بخوانید. سعی کنید احساسات و عواطف داستان را در چهره خود نشان دهید.

● کودکان قصه‌های بلند را دوست ندارند و نیز آنان شخصیت‌های ملموس را می‌شناسند. سعی کنید سری کتاب‌های داستان‌های کوتاه که در آنها یک شخصیت ثابت قهرمان داستان می‌شود را برای کودک تهیه نمایید.

● برای تهیه کتاب، کودک را به کتاب‌فروشی ببرید به چند دلیل: الف) کودکان سه، چهارساله به دلیل حس استقلال‌طلبی تمایل دارند خودشان در امور مربوط به خود تصمیم‌گیری نمایند. بگذارید کودک به میل و خواسته خود کتاب را انتخاب نماید. کتاب‌فروشی‌ها به دلیل تنوع، حق انتخاب بیشتری در این زمینه برای کودک فراهم می‌آورند.

ب) داروخانه‌ها و روزنامه‌فروشی‌ها جای مناسبی برای کتاب‌های باارزش و شناسنامه‌دار و متناسب با هر گروه سنی نیستند.

● هرگز نوارهای قصه‌گویی، جای خواندن کتاب یا قصه‌گویی شما را نمی‌گیرد. حتی زمانی که خود کودک کتاب خواندن را پیدا کرد، از کتاب خواندن برای او دست برندارید. با این کار، کودک شما هنوز از این که می‌تواند از مصاحبت نزدیک با شما برخوردار باشد، لذت می‌برد.

● از مجلات قدیمی تصاویری را ببرید و به او کمک کنید تا کتاب تصویر بسازد و هر تصویر را سر جای خودش قرار دهد.

● اگر می‌خواهید از نوارها استفاده کنید قبلاً خودتان آن را گوش کنید، سپس به همراه کودک نوار را گوش کرده و به سؤالات او پاسخ دهید و بگذارید به‌تنهایی به نوار گوش کند.

● محتوای نوارها و کتاب‌ها باید با ذهنیت کودک همخوانی داشته باشد.

● برای تماشای تلویزیون جدول زمان تهیه کنید تا فرصتی برای سایر فعالیت‌ها از جمله مطالعه و کتاب‌خوانی نیز باشد.

● برای قراردادن کتاب‌ها، جایی را از همان ابتدا مشخص کنید. کتاب‌ها را در اتاق کودکان روی قفسه‌های کوتاه بچینید، این کار او را تشویق می‌کند که کتاب‌ها را مرور کند و از نظر بگذراند. ترتیبی اتخاذ کنید که همیشه کتاب‌های متنوعی دم دست او وجود داشته باشد.

و نکته آخر این که: خواندن با علاقه و درست، کلیدی است برای موفقیت در مدرسه. خودتان کتاب بخوانید، پدر و مادر کتابخوان، فرزندان کتابخوان دارند.

آثار فولکلور؛ منابع غنی قصه‌گویی

حدادی، هدی^۱

نویسنده و تصویرگر کتاب‌های قصه

هدی حدادی نویسنده و تصویرگر کتاب‌های قصه، درباره نقش قصه‌گویی بر مخاطبان کودک و نوجوان گفت: «قصه‌گویی اساس و بنیان تربیت آموزش‌مدار، دری به روی تفکر روایتگر و پایه‌های گفت‌وگو خلاق است. قصه‌گویی سبب می‌شود، ذهن کودک در موضوع‌های مختلف تحریک شود. به گزارش ایرنا، کودک می‌خواهد قصه را کشف کند و خودش را جای قهرمان قصه بگذارد. همیشه طالب پیروزی قهرمان قصه است و در ذهن خود راه‌هایی را می‌جوید تا قصه را به سرانجام مطلوب برساند. غافلگیری‌هایی که غیرقابل‌پیش‌بینی‌اند لذت قصه را برایش دوچندان می‌کند. احساس‌هایی چون ترس، هیجان، خنده، شادی و غیره در موقع شنیدن داستان مضاعف و همه‌درونی‌ات و احساساتش دوچندان می‌شوند.» به گزارش مهر، او افزود: «سؤال‌ها و پرسش‌های انسانی زیادی به وجود می‌آیند که لازم است تا حد زیادی در روند قصه پاسخ داده شوند و آن‌ها که بی‌پاسخ می‌مانند جواب‌هایشان در زندگی حقیقی جست‌وجو می‌شوند. کودکی که با قصه بزرگ می‌شود تجربیات زیستی بیشتر و عکس‌العمل هوشمندانه‌تری به مسائل اطرافش دارد که کودکان محروم از شعر و قصه از آن برخوردار نیستند.» این نویسنده آثار فولکلور را منابع قوی قصه‌گویی دانست و به ظرفیت آن‌ها

---

۱. حدادی، هدی؛ «آثار فولکلور؛ منابع غنی قصه‌گویی»، روزنامه همشهری، ص ۶۰. ت ۲۶-۲-۹۶، ش

اشاره کرد: «من فکر می‌کنم که یک قصه‌گوی ایرانی آن‌قدر منابع غنی از فولکلور و ادبیات عامه و ادبیات فاخر در دست دارد که نیازی به منابع جدید ندارد. قصه‌گو می‌تواند داستان‌های قدیمی را با اتکا بر خلاقیت فردی به‌روز کند و مسائل کنونی بچه‌های این زمانه را به آن‌ها منتقل کند. البته این نکته کمبودهای حاکم بر تولیدات ادبی را کتمان نمی‌کند و نیاز به خلق آثار خلاق همچنان در میان نویسندگان حوزه کودک و نوجوان پا برجاست.»

یکی بود، یکی نبود...

موسوی خانساری، مهرداد^۱

داستان‌های کهن ایرانی تأثیر عمیقی بر ادبیات مکتوب و شفاهی ایران و جهان داشته است.

«... و اخبار گذشته را دو قسم گویند که آن را سه دیگر نشناسند: یا از کسی نباید شنید و یا از کتابی نباید خواند... و بیشتر مردم عامه آن‌اند که باطل ممتنع را دوست دارند. چون اخبار دیو و پری و غول بیابان و کوه و دریا که احمقی هنگامه سازد و گروهی همچون او گرد آیند و وی گوید در فلان دریا جزیره‌ای دیدم و پانصد تن جایی فرود آمدیم در آن جزیره و نان پختیم و دیگ‌ها نهادیم و... و آنچه بدین ماند از خرافات که خواب آرد نادانان را، چون شب برایشان خوانند». آنچه ابوالفضل بیهقی یک هزاره پیش آن را خرافات احمقانه می‌داند که برای خواب کردن نادانان مفید است، امروزه ادبیات فانتزی خوانده می‌شود و از جمله پرطرفدارترین و سرگرم‌کننده‌ترین انواع ادبی به حساب می‌آید. برعکس امروز که ادبیات داستانی ایران شدیداً تحت تأثیر ادبیات کلاسیک آمریکای جنوبی، ضد قصه و روایت شده است، اتفاقاً ایرانیان قدیم بسیار طرفدار داستان‌گویی و قصه‌سرایی بوده‌اند. داستان‌های جاودانه‌ای نظیر کلیله و دمنه، امیرارسلان نامدار، مجموعه افسانه‌های شاهنامه و بسیاری دیگر، همگی نشانه علاقه وافر ایرانی‌ها به قصه‌های کهن است.

---

۱ . موسوی خانساری، مهرداد؛ روزنامه همشهری، ص ۶۰، ت ۲۶-۲-۹۶، ش ۷۱۰۱

رابینسون کروزوئه هم ایرانی بوده؟

شاید کمتر کسی بداند که ابن سینا، طبیب نامدار آل بویه، داستان هم می‌گفته و اتفاقاً داستانی که ابن سینا هزار سال پیش نوشته، تا همین امروز الگوی ساخت فیلم‌های سینمایی است. «حی بن یقظان» یا «زنده، پسر بیدار» داستانی تخیلی است که فلسفه‌ای اجتماعی و سیاسی را بسط و توسعه می‌دهد. یک قرن بعد در اسپانیای اسلامی، ابن طفیل، داستانی دیگر به همین نام برگرفته از اثر ابن سینا می‌نویسد که بسیار شبیه رمان رابینسون کروزوئه در دوران ماست. «حی» پسر یک شاهزاده است که تولدش باید مخفی بماند. او را در جزیره‌ای استوایی به حال خود رها می‌کنند تا با شیر یک ماده گوزن بزرگ شود. او ۵۰ سال در این جزیره به تنهایی زندگی و با طبیعت ارتباطی تنگاتنگ برقرار می‌کند. در این دوران او به دور از تعالیم انسانی و فرهنگ بشری به درک ویژه‌ای از جهان اطراف خویش دست می‌یابد. در این هنگام مرد زاهدی به نام اُبسال به دنبال جایی دنج و خلوت برای مراقبه و نیایش وارد این جزیره متروکه می‌شود. حالا تقابل حی که با عقل و غریزه‌اش زیسته با مردی که مؤمنانه به دنبال حقیقت می‌گردد، شکل می‌گیرد. این داستان هزارساله ایرانی در سال ۱۷۰۹ میلادی، ۱۱ سال بعد از نگارش رمان رابینسون کروزوئه ترجمه و در اروپا منتشر می‌شود. اما شباهت‌های این دو اثر ادبی، اقتباس دانیل دوفواز داستان ابن سینا و ابن طفیل را بسیار محتمل می‌کند.

...چه گویی در حدیث ویس و رامین

شاید اگر هزار سال پیش، برای فخرالدین اسعد گرگانی در اصفهان کاری پیش نمی‌آمد و زمستان آن سال را در نصف جهان به سر نمی‌برد، هرگز منظومه بی‌ظیری چون ویس و رامین امروز در اختیار ما قرار نمی‌گرفت. خود وی در این باره چنین می‌سراید: «مرا اندر صفهان بود کاری/ در آن کارم همی شد روزگاری/ بماندم زین سبباند صفهان/ نرفتم در رکاب شاه‌شاهان/ شدم زی تاج دولت خواجه بوالفتح/ که بادش جاودان در کارها فتح/ پس آنکه گفت با من کاین